

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ
ТА ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВО

УДК 323.1

В. А. ЯВІР

**ЕТНОПОЛІТИЧНИЙ СТАТУС КРИМУ:
ПЕРЕДУМОВИ РЕІНТЕГРАЦІЇ***

Проаналізовано фактичний етнополітичний статус Криму, приклади суперечностей між статусом півострова де-факто і де-юре, які останнім часом все частіше виникають у внутрішній та міжнародній політиці. Вивчено передумови реінтеграції цього тимчасово окупованого Російською Федерацією регіону, зокрема реінтеграційні проекти в середовищі громадянського суспільства, позицію української влади та суспільства щодо реінтеграції Криму. Виокремлено основні фактори реінтеграції анексованої території.

Ключові слова: реінтеграція, етнонаціональна політика, Автономна Республіка Крим, громадянське суспільство.

---

* Стаття підготовлена в рамках наукового проекту «Модель етнонаціональної політики для реінтеграції Донбасу і Криму» в межах цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України «Інтеграція Донбасу і Криму в політико-правовий і соціокультурний простір України: історичний досвід, сучасні виклики, перспективи»

© ЯВІР Віра Анатоліївна – кандидат політичних наук, науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Явир В. А. Этнополитический статус Крима: предпосылки реинтеграции

Проанализированы фактический этнополитический статус Крима, примеры противоречий между статусом полуострова де-факто и де-юре, которые в последнее время все чаще возникают во внутренней и международной политике. Изучены предпосылки реинтеграции этого временно оккупированного Российской Федерацией региона, в частности реинтеграционные проекты в среде гражданского общества, позиция украинской власти и общества по реинтеграции Крима. Выделены основные факторы реинтеграции аннексированной территории.

Ключевые слова: реинтеграция, этнонациональная политика, Автономная Республика Крым, гражданское общество.

Yavir Vira. Ethnopolitical status of Crimea: the conditions of reintegration

The actual ethnopolitical status of Crimea, examples of contradictions between the status of the peninsula de facto and de jure, which in recent years increasingly appear in domestic and international politics are analyzed. The conditions of reintegration of temporarily occupied by the Russian Federation region, in particular the reintegration projects in the civil society environment, the position of the Ukrainian authorities and the public view on the reintegration of Crimea are studied. The basic factors of the reintegration of annexed territory are found out.

Key words: reintegration, ethnonational politics, Autonomous Republic of Crimea, civil society.

Політику реінтеграції України доведеться проводити в складних умовах етнополітичного конфлікту, зовнішньополітичного тиску, гібридної війни. Анексія Автономної Республіки Крим, посилення відцентрових тенденцій у південно-східних регіонах України започаткували процес територіальної дезінтеграції України, подолання наслідків якої стане головним завданням політики реінтеграції як складової державної етнонаціональної політики України.

Етнополітична ситуація та статус окупованої Автономної Республіки Крим суттєво відрізняється в тимчасово окупованих частин Донецької та Луганської областей, оформлених в самопроголошені утворення ДНР та ЛНР. Однак в модель реінтеграції всіх тимчасово окупованих територій повинна враховувати специфіку кожного регіону, що незаконно вийшов зі складу України під збройним тиском Російської Федерації.

Участь Росії стала визначальною в ескаляції дезінтеграційних тенденцій та сепаратизму в Україні, адже саме сусідня держава надала місцевим елітам Криму, частин Луганської та Донецької областей фі-

нансову, інформаційну, військову підтримку у прагненні вийти зі складу України під надуманим приводом невизнання центральної влади в м. Києві, яка прийшла на зміну попередній внаслідок Революції гідності – масових акцій протесту в м. Києві проти відтермінування євроінтеграції України. Попередня влада з 2010 р. стояла на проросійських позиціях, тісно співпрацювала з Росією, впроваджувала проросійську мовну та етнокультурну політику, що робило будь-які радикальні проросійські претензії в Криму та на Сході України безпідставними.

Етнонаціональна політика, що сприяла б розширенню українського етнокультурного середовища, в Криму та на Сході України практично не впроваджувалася. В першу чергу це стосується Криму, який залишався зоною впливу Російської Федерації – через ЧФ, ЗМІ, російські громадські організації. Вважалося, що цей регіон потребує напрацювання особливої стратегії етнонаціональної політики, яка б враховувала увесь спектр політичних, історичних, етнічних та геополітичних факторів, однак її за всі роки незалежності так і не було напрацьовано.

1 березня 2014 р. Російська Федерація ввела в Крим війська, захопивши частину території України та порушивши низку міжнародних угод, які гарантують недоторканість та суверенітет України. Війська сусідньої держави забезпечили проведення в Автономній Республіці Крим незаконного референдуму 16 березня 2014 р. Сфальсифіковані результати референдуму (96,77% виборців, що взяли участь у волевиявленні, начебто підтримали приєднання півострова до Росії, 2,51% - підтримали статус Криму як частини України) визнали лише Росія та влада Криму¹. Однак саме вони стали формальною підставою сецесії та анексії регіону - 17 березня 2014 р. Верховна Рада АРК проголосила Крим незалежною суверенною державою – Республікою Крим і звернулася до Росії з пропозицією прийняти нове державне утворення до свого складу. Між Російською Федерацією та невизнаною республікою було підписано Договір про прийняття в Російську Федерацію Республіки Крим та утворення в складі РФ нових суб'єктів - Республіки Крим та міста федерального значення Севастополь.

Наразі Російська Федерація вважає незаконно анексовану Республіку Крим суб'єктом Російської Федерації. Самопроголошена Рес-

публіка Крим увійшла до складу Кримського федерального округу РФ. В 2016 р. Президент Росії указом приєднав Кримський федеральний округ до складу Південного федерального округу з метою підвищення ефективності діяльності федеральних органів державної влади. Тепер до складу Південного федерального округу РФ з центром в м. Ростов-на-Дону входять: Республіка Адигея (Адигея), Республіка Калмикія, Республіка Крим, Краснодарський край, Астраханська область, Волгоградська область, Ростовська область, місто Севастополь.

Україна намагалася протидіяти анексії Криму виключно правовим, але не збройним шляхом. Зокрема Верховна Рада України достроково припинила повноваження Верховної Ради АРК, ЦВК заборонила проведення незаконного місцевого референдуму. Однак всі ці заходи з блокування процесу дезінтеграції України виявилися неефективними, оскільки центральні органи влади не мали можливості для їх імплементації на території півострова, контрольованого незаконною кримською владою, що спирається на військову присутність Росії. Україна втратила контроль над півостровом: між Херсонською областю та Кримом було облаштовано державний кордон України.

Насильницька анексія Криму не визнається українською державою, ЄС, Генеральною асамблеєю ООН, ПАРЄ, ПА ОБСЄ, а також суперечить рішенню Венеціанської комісії. Натомість російською владою трактується як повернення Криму до Росії. Російська Федерація наполягає на тому, що питання Криму закриті, тому не має наміру брати участь у переговорах щодо статусу анексованого півострова. Так російська сторона прокоментувала пропозицію України створити міжнародний формат для деокупації Криму².

Тим часом кримські татари вважають розширення Мінського процесу, метою якого є відновлення територіальної цілісності України, за рахунок включення до нього теми повернення Криму доцільнішим, ніж створення нового формату переговорів. За словами глави Меджлісу, це дозволить в єдиному контексті системно розглядати всі питання, пов'язані з відновленням територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах. Р. Чубаров пропонує вимагати від західних партнерів практичних кроків на підтвердження їх заяв про те, що вони ніколи не змиряться з окупацією Криму. Пе-

редусім це відмова від формули застосування окремих санкцій щодо Донбасу й Криму. Однак, лідер Меджлісу визнає, що цей варіант важче реалізувати, бо "західні партнери хочуть швидких "результатів по Донбасу", досягнення яких суттєво ускладнюються у випадку порушення питання Криму³. Ідею створення міжнародного майданчика для переговорів про повернення Криму Меджліс кримськотатарського народу обговорює з літа 2015 р. на усіх зустрічах із провідними світовими політиками й керівництвом України.

Попри різний етнополітичний статус Криму та Донбасу, проблематика відновлення територіальної цілісності України є нероздільною і повинна вирішуватися комплексно. Про що свідчить той факт, що Київ вже порушив питання Криму на чотиристоронніх переговорах у Нормандському форматі – (Україна, Росія, Німеччина, Франція), висловивши обурення переслідуванням кримських татар російською окупаційною владою. Адже ситуація з захистом прав людини, правами національних меншин, демократичними свободами, зокрема свободою слова і висловлювання оцінюється як критична. У щорічному звіті міжнародної правозахисної організації Human Rights Watch стверджується, що ситуація з правами людини в окупованому Росією Криму залишається репресивною⁴. Human Rights Watch звинувачує російську владу в тому, що вона створила атмосферу страху і репресій в анексованому Криму. Від початку окупації Криму російськими військами на початку 2014 р. простір свободи слова, свободи об'єднань і ЗМІ (про що свідчить закриття на півострові кримськотатарського телеканалу АТР-ТВ, радіостанції "Мейдан" та дитячого телеканалу "Лалі") у Криму радикально зменшився.

За два роки самопроголошена влада не змогла провести змістовні розслідування таких дій збройних угруповань як тортури, позасудові страти, зникнення людей, напади і побиття кримських татар, українських активістів та журналістів. Кримчани, які відмовляються від російського громадянства і зберігають українське, зазнають дискримінації на півострові - стикаються із серйозними труднощами у доступі до освіти, працевлаштування та соціальної допомоги. Також зазнають переслідувань російські організації, які виступали проти анексії Криму.

Через ізоляцію Криму Росією моніторинг дотримання прав людини на півострові дуже ускладнений. Однак ці факти підтверджують

дані й інших моніторингових організацій. Неурядова організація Freedom House назвала 2015 рік найгіршим за останнє десятиліття за рівнем свободи, в тому числі в окупованому Росією Криму. Російська нелегітимна влада в Криму далі пригнічує інакомислення, зокрема шляхом відключення незалежних засобів інформації та обмеження можливостей представників громадянського суспільства, особливо представників кримських татар⁵. Багато противників російської окупації Криму були арештовані або вигнані.

Спостерігачі Ради Європи підтверджують, що в Криму превалює "клімат залякування з боку посадових осіб правоохоронних органів, загрози для окремих журналістів і практика вирішення питань погрозами фізичної розправи"⁶. Після окупації Криму на півострові відбулося помітне зменшення рівня свободи слова. Крім того, зміни у законодавстві щодо реєстрації громадських організацій та проведення масових акцій призвели до значного зменшення неурядових організацій (НУО) в окупованому Криму та суттєво обмежили право на зібрання громадян. Про це наголошується у доповіді за результатами візиту місії Ради Європи до Криму, яку було представлено на комітеті міністрів Ради Європи. Жорстке антиекстермістське законодавство РФ використовується для порушення прав людини на анексованому півострові.

Тим часом поступово фактичний стан речей, а саме належність Криму до Російської Федерації, починає утверджуватися в громадській думці, особливо світовій. Про це свідчить чимало факторів. Зокрема, на початку 2016 р. на офіційній сторінці Coca-Cola у соцмережі "Вконтакте" була опублікована карта Росії, на якій не був зазначений Крим, Калінінградська область та Курильські острови. Після того, як російські користувачі почали масово висловлювати своє невдоволення мапою, компанія в ніч на 5 січня опублікувала нову, на якій Крим був позначений територією РФ і вибачилася перед росіянами⁷. Це викликало хвилю обурення серед українських користувачів соцмереж, учасники яких закликали бойкотувати продукцію Coca-Cola. Тому українське представництво компанії Coca-Cola переписало українців за "непорозуміння" через публікацію карти Росії, на якій Крим був вказаний територією цієї країни. Ці приклади не поодинокі і характерні не лише для Росії.

Італійське аналітичне видання "Лімес" в своєму січневому номері позначило на карті Крим частиною Росії. Посол України в Італії звернувся до редакції журналу з вимогою "привести карти у відповідність до норм міжнародного права". Український дипломат зазначив, що технічна помилка або свідомо провокація, "яка є викликом територіальної цілісності України, ігнорує консолідовану позицію ЄС та ООН щодо невизнання окупації Криму з боку РФ"⁸. 18 травня 2016 р. регіональна рада Венето – північно-східного регіону Італії з центром у Венеції підтримала резолюцію щодо визнання Криму частиною РФ та закликала уряд Італії скасувати санкції проти Росії. Аналогічні резолюції прийняли Лігурія та Ломбардія. Утім офіційна позиція Італії залишалася незмінною, але Італія є державою з потужним самоврядуванням і значною самостійністю регіонів. Україні доводиться відстежувати подібні спроби ідентифікації Криму російським регіоном і жорстко блокувати та спростовувати їх.

Неодноразово повідомлялося про істотне посилення військової присутності Росії в окупованому Криму, зокрема на півострові сконцентровано до 80 тисяч військового контингенту. Росія заперечує наявність мілітаризацію анексованого півострова. Постійний представник Росії при НАТО стверджує, що нарощування російського військового угруповання в окупованому Криму не спрямоване проти НАТО або України. «Якщо говорити про сприйняття того, що ми робимо в Криму, тут присутній такий надуманий елемент залякування громадської думки. Насправді в НАТО чудово розуміють, що в Криму завжди історично був дуже серйозний російський військовий компонент, у всі часи», - наголосив О. Грушко⁹. Також Росія з перших днів окупації взяла курс на зміну місцевої кримської еліти, заміняючи кримчан на всіх більш-менш значимих посадах росіянами з центральної Росії, Північного Кавказу.

З часом зв'язок між Україною та окупованою територією Криму послаблюється, а задекларований українською владою процес реінтеграції досі не розпочався. На даний момент Україна майже не має політико-правих механізмів впливу на ситуацію на окупованому півострові. У першу чергу, це стосується неможливості забезпечення захисту прав громадян України, які залишилися на окупованій території та зазнають тиску. Як слушно зауважує С. Сільченко, для того сегменту населення Криму, яке не визнало легітимності окупаційного

режиму, не отримало російських паспортів, актуальними стали безліч питань правового статусу, у тому числі в царині трудового права і права соціального забезпечення¹⁰.

Утім, влада Україна запевняє, що працює над поверненням окупованої території до складу України, однак цей процес кропіткий, тривалий і неоднозначний. 17 липня 2014 р. було утворено відповідний державний орган - Державну службу України з питань Автономної Республіки Крим, міста Севастополя та тимчасово переміщених осіб, яка, втім, не проіснувала і двох років. Президент України пообіцяв, що стратегія з повернення Криму буде підготовлена як цілісний документ у РНБО і презентована найближчим часом. За словами глави держави, Крим залишається першим і головним пріоритетом України¹¹.

Т. Березовець впевнений, що в 2016 р. стратегія деокупації Криму, як офіційний документ, прийнятий РНБО, з'явиться і Україна активізує політику «напрацювання того, що робити з окупованими територіями»¹². Навіть експерт не вживає відповідного терміну «реінтеграція», що свідчить про політико-правову прогалину у визначенні політики взаємодії з окупованими територіями, їх поверненням. Політики, яку ми пропонуємо назвати політикою реінтеграції окупованих територій до складу України і імплементувати в етнонаціональну політику.

Політолог не виключає того, що з'явиться контактна група навіть без участі Російської Федерації, куди є сенс залучити, наприклад, країни Балтії, ту ж саму Туреччину, а також Грузію, Молдову – тобто країни, які постраждали безпосередньо від Росії і російської агресії, зазнавши етнополітичної дезінтеграції. В створенні такої контактної групи, в об'єднанні зусиль, в першу чергу, зацікавлені країни пострадянського простору: Україна, Молдова та Грузія. Саме ці країни стали майданчиками етнополітичних конфліктів, інспірованих ззовні Російською Федерацією, і втратили частину своїх територій, які оформилися у самопроголошені республіки.

Напрацювання спільного формату допоможе об'єднати зусилля для спільної подачі позовів у міжнародні суди за окупацію територій незалежних держав. Україна вже подала кілька позовів до міжнародних судів, зокрема Європейського суду з прав людини безпосередньо щодо анексії Криму і відповідальності РФ перед Україною. Також на

розгляді в Європейському суді з прав людини (Страсбург) перебуває понад 2 тис. індивідуальних заяв, пов'язаних з подіями в Криму або конфліктом на Сході України. Крім того, Україна збирається подати позов проти Росії в Міжнародний суд ООН за підтримку тероризму.

Крим можна повернути за допомогою потужного міжнародного тиску та здійснення політики присутності України на окупованій території. За 2014-16 рр. Крим віддалився від України ще більше: в політичному плані, культурному, ментальному. Завдання України полягає в тому, щоб повернути Крим не лише на міжнародний порядок денний, а й внутрішньополітичний. В цьому контексті слід цитувати депутата Г.Логвинського, учасника проекту Free Crimea (Вільний Крим), який підкреслив: «Поки ми боремося за Крим, він залишається нашим, і ця боротьба є тим ланцюжком, який нас з'єднує»¹³. Слід зазначити, що на даний момент громадянське суспільство досягло більше успіхів в реалізації реінтеграційних проєктів, ніж держава.

Також в ході напрацювання, вибору моделі реінтеграції критично важливою є громадська думка населення як тимчасово окупованих територій, так і України. Так, абсолютна більшість населення України – 69% – висловила переконання в тому, що Крим повинен входити до складу України, 12% підтримали ідею того, щоб Крим мав статус незалежного державного утворення, і лише 7% опитаних погодились на те, щоб Крим входив до складу Росії. Більшість опитаних українців – 39% вважають за необхідне активно порушувати саме сьогодні питання про повернення Криму до складу України, тоді як 31% опитаних вважає, що загалом це питання важливе, але тепер не на часі. Водночас 16% респондентів заявили, що жителі Криму скористались своїм правом на самовизначення і тому не варто взагалі піднімати питання про повернення території півострова до України. І лише 5% згодні з твердженням, що Крим – це споконвічна російська територія, яка незаконно була передана Україні у 1954 р.

Оптимістична оцінка перспективи реінтеграції Криму до складу України превалює над песимістичною оцінкою такої перспективи: 54% вірять у можливість повернення території нині окупованого Криму. Щоправда, більша частка цих умовних оптимістів (32% із 54%) схильні вважати, що повернення Криму можливе лише в довго-

строковій перспективі. При цьому 24% респондентів вважають, що скоріше за все повернути Крим вже не вдасться, тоді як 13% переконані в тому, що Крим втрачений Україною назавжди¹⁴.

На відміну від України, абсолютна більшість росіян виступають проти повернення анексованого Криму до складу України, про що свідчать дані опитування Левада-центру. В 2016 р. проти повернення півострова висловилися 87% росіян, у 2014 р. цей показник перебував на рівні 64%. Більшість респондентів заявили, що "Крим завжди був російським" (64%), ще 18% нагадали про те, що жителі півострова на референдумі висловилися за приєднання до Росії¹⁵.

Питання повернення Україні анексованого Криму є одним з першочергових завдань етнонаціональної політики України і має бути визначене пріоритетом держави на сьогодні, а не у віддаленій перспективі. Адже де-факто півострів перебуває у складі Російської Федерації і як окупована територія постійно зазнає етнополітичного впливу та тиску, що з часом суттєво ускладнить процес реінтеграції. Для того, щоб провести процес реінтеграції тимчасово окупованого Криму, Україні потрібно ефективніше проводити реформи, продовжувати та посилювати санкції проти Росії, розробити стратегію реінтеграції Криму в межах державної етнонаціональної політики України та підтримувати громадян, які залишилися в Криму, зокрема українців та національних меншин.

1. Результаты общекрымского / Государственный Совет Республики Крым. URL: <http://www.rada.crimea.ua/referendum/resultaty>. **2. У Кремлі** відмовляються брати участь в переговорах щодо деокупації Криму: питання як такого немає // NEWSru.ua. URL: <http://www.newsru.ua/arch/world/21jan2016/netvoprosov.html>. **3. Чубаров** пропонує розширити Мінський процес включенням теми повернення Криму // Дзеркало тижня. URL: http://dt.ua/POLITICS/chubarov-proponuye-rozshiriti-minskiy-proces-vklyuchennyam-temi-povernennya-krimu-197628_.html. **4. Всесвітній звіт** 2016: Україна // Human Rights Watch. URL: <https://www.hrw.org/uk/world-report/2016/country-chapters/284984>. **5. Nations in Transit-2016: Ukraine** // Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2016/ukraine>. **6. Російський** офіс Coca-Cola "приєднав" Крим к РФ, не уведомив руководство компании // Дзеркало тижня. URL: http://zn.ua/WORLD/rossiyskiy-ofis-coca-cola-prisoedinil-krum-k-rf-ne-vedomiv-rukovodstvo-kompanii-200536_.html. **7. Італійське** видання позначило на карті Крим частиною РФ // Українська правда. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/01/9/7094847/>. **8. Там само.** **9. Постпред** России при НАТО объяснил усиление военной группировки в Крыму // РИА Новости. URL: <https://ria.ru/de>

fense_safety/20160818/1474702311.html. **10.** Сільченко С. Соціальні аспекти окупації Криму // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. Суми: СумДУ, 2014. С. 320. **11.** Повернення Криму протягом найближчого року неможливо – Порошенко // Дзеркало тижня. URL: http://dt.ua/POLITICS/povernennya-krimu-protuyagom-naublizhchogo-roku-nemozhливо-poroshenko-174892_.html. **12.** Что ждет крымчан в 2016 году: прогноз Тараса Березовца // Крым.Реалии. URL: <http://ru.krymr.com/a/27466660.html>. **13.** Пока мы боремся за Крым, он остается нашим - Георгий Логвинский // Free Crimea. URL: http://freecrimea.com.ua/153934/2015/12/18/Poka_my_boremsya_za_Krym_on_ostaetsya_nashim_-_Georgiy_Logvinskiy. **14.** Майбутнє Криму: чи можлива реінтеграція? Як і коли? (загальнонаціональне і експертне опитування) / Фонд «Демократичні ініціативи». URL: <http://www.dif.org.ua/ua/polls/2016a/maibutnepituvannja.htm>. **15.** Более 80% россиян высказались против возвращения Крыма в состав Украины // Интерфакс. URL: <http://www.interfax.ru/russia/502455>.

Yavir Vira. Ethnopolitical status of Crimea: the conditions of reintegration

The actual ethnopolitical status of Crimea, examples of contradictions between the status of the peninsula de facto and de jure, which in recent years increasingly appear in domestic and international politics are analyzed. The conditions of reintegration of temporarily occupied by the Russian Federation region, in particular the reintegration projects in the civil society environment, the position of the Ukrainian authorities and the public view on the reintegration of Crimea are studied. The basic factors of the reintegration of annexed territory are found out.

Ukraine reintegration policies has to be realized in difficult conditions of ethnopolitical conflict, foreign pressure, hybrid war. Ethnopolitical situation and the status of the occupied ARC significantly different from temporarily occupied parts of Donetsk and Lugansk regions, designed in the formation of self-proclaimed DNR and LNR. However, the model of reintegration of temporarily occupied territories has take into account the specificity of each region illegally seceded from Ukraine under armed pressure of Russian Federation.

Participation of Russia became crucial in escalating disintegration tendencies and separatism in Ukraine, because the neighboring state has provided local elites Crimea, parts of Luhansk and Donetsk regions with financial, informational, military support to the effort to secede from Ukraine. The previous government of 2010 had the pro-Russian positions, worked closely with Russia, implemented pro-Russian linguistic and ethnocultural policy, making any radical pro-Russian claims in the Crimea and Eastern Ukraine unfounded. Ethnonational policy that would have contribute to the expansion of Ukrainian ethnocultural environment in the Crimea and eastern Ukraine hadn't practically been implemented.

On March 1, 2014 Russian Federation imposed troops in Crimea, seized the territory of Ukraine violating a number of international agreements that guarantee

the integrity and sovereignty of Ukraine. Between the Russian Federation and the unrecognized republic an agreement on the adoption of Republic in the Russian Federation was signed. Currently, Russian Federation considers illegally annexed Republic of Crimea as a part of its territory.

Ukraine tried to oppose the annexation of the Crimea only in legal way, but not with force of arms. Ukraine lost control on the peninsula. The state border of Ukraine between the Crimea and Kherson region was organized.

Crimea could be returned with a help of a powerful international pressures and policy implementation of Ukraine's presence in the occupied territories. From 2014-16 Crimea withdrew from Ukraine more: politically, culturally, mentally. Ukraine task now is to return Crimea not only on the international agenda, but also on internal political one.

Over time, the relationship between Ukraine and the Crimea as occupied territory is weakened and declared reintegration process by Ukrainian authorities has not yet begun. Currently Ukraine has almost no political and legal mechanisms to influence the situation in the occupied peninsula. However, the government says Ukraine is working on the return of occupied territory to Ukraine, but this process is laborious, lengthy and ambiguous.

The return of the annexed Crimea to Ukraine is one of the priorities of ethnonational policy of Ukraine and should be defined as priority of the state today, but not in the long run. Because de facto peninsula is in the Russian Federation and as occupied territory constantly undergoing ethnopolitical influence and pressure over time. That fact will significantly complicate the process of reintegration. To carry out the process of reintegration of temporarily occupied Crimea, Ukraine needs to effectively carry out reforms, to continue and increase sanctions against Russia, develop a strategy for reintegration Crimea within the ethnonational policy of Ukraine and support the citizens who remained in the Crimea, including Ukrainian and ethnic minorities.

Key words: reintegration, ethnonational politics, Autonomous Republic of Crimea, civil society.